

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Työttömyysturvalainsäädännön uudistamisella voidaan vaikuttaa myös lisääntyvien hoivahaasteiden ratkaisuihin. Esityksessä tulisi huomioida paremmin esimerkiksi omaishoitoa tekevät kansalaiset. Työssäoloehdon pidentämisen seurauksena läheistään hoitavia tullee olemaan jatkossa enemmän työmarkkinatuella ja sopimusomaishoitajien kohdalla omaishoidon tuen hoitopalkkio katsotaan tuloksi, joka vähentää työmarkkinatukea. Päivärahapuolella omaishoidon tuen hoitopalkkio ei vähennä työttömyysetuutta.

Ehdotamme, että työmarkkinatuen tarveharkinnassa ei otettaisi tuloina huomioon omaishoidon hoitopalkkiota. TTL 7:6§. tulisi muuttaa niin, että listaukseen työmarkkinatuen tarveharkinnassa tuloina ei oteta huomioon, lisätään uutena kohta 10. laki omaishoidon tuesta mukaista omaishoitajan tai sijaisomaishoitajan hoitopalkkiota.

Muutos sopisi hallituksen tavoitteeseen yhdenmukaistaa työttömyysturvalainsäädäntöä ja luoda mahdollisuuksien tasa-arvoa. Vastaantulo olisi samalla osa hallituksen omaishoitomyönteistä kokonaisratkaisua.

Perusteena muutokselle on myös se, että työmarkkinatuella olevat työttömät, varsinkin pitkäaikaistyöttömät, ovat vaarassa syrjäytyä. Monella heistäkin on lähipiirissään hoitoa ja huolenpitoa tarvitseva henkilö, ja he voisivat soveltua ja kiinnostua solmimaan sopimuksen omaishoidon tuesta, jos tarveharkinta poistuisi. Moni työtön voisi toimia myös sijaisomaishoitajana. Molemmissa tilanteissa työtön voisi kokea tekevänsä tärkeää työtä. Mahdollisuutta olla työmarkkinoilla omaishoidon ohessa voitaisiin tarkistaa neljän kuukauden ajan, TTL 5a§.

Työmarkkinatuen tarveharkinta voi olla osasy s siihen, että työtön omaishoitaja ei tee läheisen hoitotilanteessa omaishoidon sopimusta. Tästä seuraa helposti uupumusta ja siten vaikeuksia työllistyä työmarkkinoille, kun hoitaja jää ilman sopimusomaishoitajille kuuluvia palveluita ja tukea.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Työssäoloehdon muuttamisessa tuloperustaiseksi tulisi huomioida myös sopimusomaishoitajat. Nyt omaishoidon tuen palkkiota ei lasketa työttömyysturvassa päivärahan perustana olevaksi palkkatuloksi, eikä omaishoidon tuella tehtävää työtä lueta palkansaajan työssäoloehdoton luettavaksi työksi. Moni omaishoitaja kokee tämän loukkaavaksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Työttömyysturvalaissa ei arvosteta omaishoitajan työtä, vaikka monet omaishoitajat tekevät työtään ympärivuorokautisesti ja ovat oikeutettuja vain kolmeen vapaapäivään kuukaudessa.

On ristiriitaista, jos työ- ja elinkeinokeskus toteaa omaishoitajan työllistyvän omassa työssään ja evää häneltä tällä perusteella työttömyyskorvauksen, mutta sama työ ei kuitenkaan kelpaa työssäoloehdoton tehtäväksi työksi. Yhtenä perusteenä tässä työssäoloehdoton kuulumattomasta työstä on pidetty sitä, että omaishoidosta saatu hoitopalkkio ei ole ollut riittävä ts. palkkio on jäänyt alle 1331 euron (vuonna 2023) kuukaudessa.

Jos ehdotuksen mukaisesti työssäoloehtokuukaudet voisivat kertyä jatkossa myös puolikkaina kuukausina ja palkkatulo kalenterikuukauden aikana olisi vähintään 465 euroa, niin osa sopimusomaishoitajista voisi päästä tältä osin työssäoloehdon piiriin.

On tahtokysymys, halutaanko työttömyysturvalainsäädännössä nähdä sopimusomaishoitajat palkansaajan asemassa ja vakuutusjärjestelmässä omaishoidon palkkio lukea palkansaajan työssäoloehdoton. Omaishoidon palkkiosta eli työkorvauksesta peritään kuitenkin jo nyt työeläkemaksu ja omaishoitajalta sairausvakuutusmaksu. Lisäksi hyvinvointialueilla on lakisääteinen velvollisuus ottaa sopimusomaishoitajille tapaturmavakuutus.

Ehdotamme, että sopimusomaishoitajien hoitopalkkio voitaisiin jatkossa hyväksyä työssäoloehdoton kuuluvaksi työksi, jos palkkiotaso ylittää ehdotettuihin euromääriin.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

Ehdotamme, että palkkakäsitettä laajennetaan koskemaan myös työkorvaukset. Tällöin myös sopimusomaishoitajien hoitopalkkio voisi kuulua työssäoloehdoton laskennan piiriin.

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

-

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Omaishoitajaliitto kantaa huolta, miten tämä vaikuttaa osa-aikaisten työntekijöiden saatavuuteen. Esimerkiksi henkilökohtaisista avustajista on jo nyt suuri pula. Nyt tehtävät heikennykset iskevät erityisesti osa-aikaista ja epäsäännöllistä ja pienimuotoisempaa työtä tekeville. Samoten omaishoitajien sijaishoitajista on pulaa.

Jotta peruspalvelut ja yhdenvertaisuus ei vaarantuisi yhteiskunnassa, Omaishoitajaliitto esittää, että työttömyysetuteen jätettäisiin suojaosa ansioille, jotka saadaan henkilökohtaisesta avusta. Myös omaishoidon palkkio ja sijaisomaishoitajat tulee ottaa mukaan suojaosan piiriin, vaikka kyse ei olekaan perinteistä ansiotulosta, vaan sosiaalietuudesta/toimeksiantopalkkiosta.

Tämä on perusteltavissa yhdenvertaisuuden näkökulmasta, sillä se turvaisi paremmin palveluiden ja hoidon toteutumisen esimerkiksi pitkäaikaissairaille, vammaisille, ikääntyneille tai muutoin erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille. Se ei olisi myöskään muita syrjiviä, sillä kaikilla halukkailla olisi todennäköisesti mahdollisuus hankkia lisäansiota tällä tavoin. Tämä voisi samanaikaisesti mahdollistaa paremman taloudellisen liikkumavaran kotitalouksille ja vähentää sote-alan henkilöstön riittävyyteen kohdistuvia paineita. Tämän tarkennuksen voisi mieltää yhtenä työkaluna kestävän hoivasiirtymän toteuttamisena ikääntyvässä yhteiskunnassa.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Omaishoitajaliitto peräänkuuluttaa tässä riittävää lapsivaikutusten tekemistä ja lasten edun huomioimista.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

-

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

-

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

-

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Keskeisenä ongelmana pidämme sitä, että työttömyysturvalainsäädännössä ei ole vaihtoehtoja. Jos työttömäksi ilmoittautuva ei voi ottaa vastaan kokoaikatyötä, hänellä ei ole oikeutta työttömyysturvaan.

Linjaus ei huomioi kansalaisten erilaisia elämäntilanteita. Suurelle joukolle työttömiä osa-aikatyö on realistisempi vaihtoehto kuin kokoaikatyö. Monelle osa-aikatyömahdollisuudesta kasvaa onnistunut polku kokoaikatyöhön.

Työttömyysturvan, osana laajempaa työvoimapolitiikkaa, pitää olla mahdollistavaa eikä estävää. Nykymuotoinen työttömyysturvalinjaus, jossa työtön on joko kokoaikaisesti työmarkkinoilla tai ei ollenkaan, ei edistä työvoimapotentialin kattavaa hyödyntämistä ja tarjolla olevia positiivisia työllisyysvaikutuksia.

Pidämme tärkeänä, että tässä uudistuksessa huomioidaan omaishoitajien tilanteet. Omaishoidon ja ansiotyön yhteensovittaminen on useimmissa tilanteissa mahdollista, sen sijaan omaishoitajuus työttömyyden aikana voi aiheuttaa vakavia toimeentulo-ongelmia. Lainsäädäntömuutoksilla tulee luoda paremmat edellytykset työttömyysturvan, omaishoidon tuen palkkion, sosiaaliturvan ja osa-aikatyön yhdistelyyn. Näillä toimilla voidaan vastata osaltaan hoitajapulaan, työllisyysasteen tavoitteisiin ja tukea omaishoitajien hyvinvointia.

Ehdotamme, että erityisen sitovaa ja vaativaa omaishoitoa toteuttavalla sopimusomaishoitajalla on mahdollisuus ilmoittautua hakemaan osa-aikatyötä ilman, että hän menettää kokonaan oikeutensa työttömyysturvaan. Täten TTL 2:1§ tulisi muuttaa muotoon: Työttömyysetuuteen on tässä laissa säädetyn edellytyksin oikeus kokoaikatyötä hakevalla työttömällä työnhakijalla. Työkyvyttömyyseläkettä osaeläkkeenä saavalla työnhakijalla tai laki omaishoidon tuesta tarkoittamalla omaishoitajalla on oikeus työttömyysetuuteen, vaikka hän ei hae kokoaikatyötä.

Työttömyysturvalainsäädäntö ja käytännöt kentällä tarkastelevat omaishoitajan oikeutta saada työttömyysturvaa ääripäiden kautta; joko omaishoitaja on oikeutettu täyteen työttömyyskorvaukseen (paitsi työmarkkinatuen tarveharkinta), jolloin hän on osoittanut pystyvänsä olemaan työmarkkinoiden käytettävissä tai ei ollenkaan oikeutettu, jolloin hänen katsotaan työllistyvän yritystoimintaa vastaavassa omassa työssä.

Omaishoitaja voi kuitenkin usein olla työmarkkinoiden käytettävissä; esim. työtön omaishoitaja voi sopia hyvinvointialueen kanssa, että läheinen on kaksi viikkoa kuukaudesta palvelutalossa, tai laitoshoidossa ja kaksi viikkoa omaishoitajan hoidossa. Omaishoitotyö voi jakaantua kotona myös perheen kesken, mutta pääasiallinen hoitaja, jonka kanssa sopimus tehdään, on työtön omaishoitaja. Miksi omaishoitajat eivät voisi hakea osa-aikatyötä ja saada soviteltua työttömyysturvaa? Saavathan sitä nyt esim. lyhennettyä viikkoa tekevät lomautetut, tai työtön, joka

on vastaanottanut enintään kaksi viikkoa kestävän kokoaikatyön tai osa-aikaiset yrittäjät/oman työn tekijät.

Toivomme myös uudistusta työmarkkinatuen odotusaikaan. Omaishoitaja saattaa olla tehnyt esim. 20 vuotta raskasta omaishoitotyötä ja hänen katsotaan tulevan siitä huolimatta ensi kertaa työmarkkinoille. Käytännössä työmarkkinatuen epääminen usein tiputtaa miljoonia euroja yhteiskunnalle säästäneen omaishoitajan toimeentulotuen varaan. ”Karenssi” tulee myös, jos ilman ammatillista koulutusta oleva ja työssäoloehdon täyttämätön omaishoitaja on katsottu aiemmin työttömyysturvaa arvioitaessa työllistyvän omassa työssään omaishoitajana ja hän ilmoittautuu uudelleen työttömäksi. Ensin siis katsotaan olleen työmarkkinoilla ja sitten ei katsotakaan? Ehdotamme muutosta TTL 7:3§: Odotusaikaa ei aseteta, jos: 5) henkilö on toiminut omaishoidon tuesta annetun lain määrittelemänä omaishoitajana.

Lisäksi esitämme, että sopimusomaishoitajalla olisi jatkossa oikeus starttirahaan. Moni omaishoitaja voisi esim. läheisen hoidosta saaman kokemuksen siivittämänä alkaa yrittäjäksi hoitoalalle.

Nyt lakiin julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, 8:3§ on kirjattu, että starttirahaa ei makseta, jos henkilöasiakas saa samalta ajalta: 1) palkkaa tai korvausta tekemästään yritystoimintaansa liittymättömästä työstä, jolloin palkkana pidetään myös vuosiloma-ajan palkkaa ja irtisanomisajan palkkaa sekä sellaista työttömyysturvalain 3 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua taloudellista etuutta, jonka on katsottava turvaavan kohtuullisen toimeentulon; Työstä saatavan palkan tai korvauksen suuruudella ei ole vaikutusta asiassa.

Tämä epäkohta koskee sopimusomaishoitajien lisäksi myös sijaisomaishoitajia ja perhehoitajia. Ehdotamme muutosta ko. lain kohtaan 1) palkkaa tai korvausta tekemästään yritystoimintaansa liittymättömästä työstä, jolloin palkkana pidetään myös vuosiloma-ajan palkkaa ja irtisanomisajan palkkaa sekä sellaista työttömyysturvalain 3 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua taloudellista etuutta, jonka on katsottava turvaavan kohtuullisen toimeentulon;

Pidämme tärkeänä, että uudistuksilla voidaan lisätä yhteiskunnassa yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, syrjimättömyyttä ja mahdollisuuksia pärjätä tilanteissa, joissa kansalaiset yrittävät yhteensovittaa ansiotyötä, työttömyysturvaa sekä läheisen hoitoa ja huolenpitoa.

Omaishoitajat ovat yhteiskunnalle merkittäviä toimijoita. Pelkästään ikääntyneiden omaishoidettavien vaihtoehdoisen hoidon ja palveluiden kustannuksiksi on laskettu 3,1 miljardia euroa. (Keväjärvä, Lindholm & Reiman, 2020).

Työttömien omaishoitajien ryhmä ei ole suuri. Työikäisten sopimusomaishoitajien työmarkkinatilanteesta ei ole kattavaa tietoa. Kelan vuonna 2012 tehdyn kyselytutkimuksen (Rakas mutta raskas työ. Kelan omaishoitohanke, työpapereita 69. Helsinki, Kela) mukaan työttömyysturvan saaminen oli kuitenkin jonkin verran yleisempää omaishoitajien keskuudessa kuin vertailuväestössä. Sopimusomaishoitajia on noin 50 000, heistä työikäisiä vajaa 21 000. (Sotkanet tietokanta).

Arvioimme, että työttömiä omaishoitajia voisi olla 2000 - 4000.

Lisäksi tulee huomioida, että osa työikäisistä omaishoitajista ei ole hakeutunut työttömäksi työnhakijaksi esim. juuri työttömyysturvajärjestelmän joustamattomuuden takia. Jonkin verran on myös niitä omaishoitajia, jotka ovat hakeutuneet työttömäksi työnhakijaksi, mutta joiden on katsottu työllistyvän omassa toimessaan omaishoitajana.

Tiivistelmä muutostarpeista

Omaishoitajan mahdollisuus ilmoittautua hakemaan osa-aikatyötä, TTL 2:1§.

Työmarkkinatuen odotusaikaa ei asetettaisi, jos henkilö on toiminut omaishoitajana, TTL 7:3§.

Työmarkkinatuen tarveharkinnassa ei otettaisi tuloina huomioon omaishoidon hoitopalkkiota, TTL 7:6§.

Sopimusomaishoito työssäoloehtoon hyväksyttäväksi työksi, TTL 5:4§.

Omaishoitajalle oikeus starttirahaan, Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, 8:3§.

Mäkelä Matti
Omaishoitajaliitto ry